

4. Respondet Menochius cum aliis, Deum dedisse Hebrais omnem terram Chanaan quoad jus et dominium, quod ipsi in eam totam habebant; unde illam etiam eis per sortes divisit: multam tamen adhuc superfluisse acquirendam, cum hæc dicerentur, patet supra ex cap. XIII, et hoc cap. 7. 25.

2. Dicunt Abulensis, Masius, aliique, Deum ipsam omnem terram promissam dedisse quoad ejus possessionem, sed eo modo et tempore, sive cum ista limitatione, quam ipse expressit Exod., XXIII, 29: *Non ejectionem eos (Chananæos) a facie tua anno uno, ne terra in solitudinem redigatur, et crescant contra te bestiae. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augereis et possideas terram.*

3. Subtilius respondet Aug. Q. 21 in Josue, inquit A Lapide, scilicet: *Omnis illa terra data est, quia et illa pars, quæ nondum fuerat in possessionem data, jam data fuerat in quendam exercitationis utilitatem: ut scilicet discerent cum hostibus configere, ait A Lapide. Sed aliam insuper utilitatem spectare videtur S. pater: dicit enim ibidem: In usum eorum (Hebræorum) relictae sunt (aliquæ gentes) in quibus exercerentur, ne carnalibus affectionibus, et cupiditatibus infirmi, repentinam tanquam rerum temporalium prosperitatem, moleste ac salubriter sustinere non possent, sed elaticius interirent. Vide supradicta cap. XIII, Q. II.*

Cap. XXII, Rubenitæ, Gaditæ, et dimidia tribus Manasse ad possessiones suas trans Jordanem larga cum benedictione a Josue remissi, vastissimum altare extruunt, ac propterea suspicionem defectionis a vero Deo apud cæteras tribus incurrunt, quæ et ad bellum concitantur: sed missis prius legatis, excusationem eorum suscipiunt; quod scilicet altare adificaverint non ad sacrificium, sed ad monumentum societatis cum reliquis tribubus; nimirum ad ostendendum, quod ejusdem cum ipsis essent avitæ religionis, sicut et stirpis paternæ, descendentes ex eodem progenitore Abraham. Unde his auditis, ut dicitur 7. 59, Phinees sacerdos, et principes legationis placati sunt et lætati, quod nullum crimen in extruptione istius altaris foret admissum.

CAP. XXIII, XXIV.

Jesue jam senex et provectoris ætatis, hortatur omnem Israel, majoresque natu et principes ad verum Dei cultum, ejusque legis custodiam, nominatim ut gentilitium societatem et connubia vitent.

Deinde cap. XXIV ardentem concione populum ad Dei timorem, jamjam moriturus, exstimulat, refrensans Israelitis memoriam divinatorum beneficiorum; eosque novo fœdere Deo adstringit; tandemque moritur agens ætatis 110. Moritur etiam Eleazarus pontifex. Ossa Josephi patriarchæ sepeliuntur in Sichem.

QUÆSTIO PRIMA. — QUOMODO JUXTA TEXTUM LATINUM DICATUR JOSUE CONGREGASSE POPULUM in Sichem, cum JUXTA LXX LEGATUR ID FACTUM in Silo.

Cap. XXIV, 1: *Congregavitque Josue omnes tribus Israel in Sichem. Sic etiam habet textus hebraicus,*

item chaldaicus, et quidem græci. Attamen LXX legunt: *In Silo*; nam dicitur hoc eodem versu: *Steteruntque in conspectu Dei*: id est, coram tabernaculo; atqui constat tabernaculum non fuisse in Sichem, sed in Silo; ergo videntur fuisse in Silo congregati.

A Lapide et Sa dicunt, Josue curasse ad tempus arcam transferri de Silo in Sichem, sed nullo argumento probant.

R et dico: Probabile est, illos congregatos fuisse in utroque loco: potest enim dici, quod primo venerint in Sichem, et deinde peracta contestatione et exhortatione Josue iverint in Silo ad tabernaculum, ut pactum cum Josue initum, coram Deo jurerent. Interim tamen

Secundo melius dici videtur, quod esse in Silo dicatur esse in Sichem, quia Silo sita erat in agro sichimitico. Sic Act. VII dicuntur patriarchæ translati et tumulati in Sichem: cum tamen constet ex Gen., XXXIII, 18 et 19, illorum tumulum fuisse extra civitatem in agro sichimitico. Ita exponit Serarius.

Dices cum A Lapide: Juxta S. Hieron. in locis hebraicis, Silo distabat decem miliaribus a Sichem; ergo non erat in ejus agro.

R. S. Hieron. vel intelligere miliaria italica, vel non loqui de urbe Silo, sed de fonte Siloe, qui decem horis distabat a Sichem: nam quod Silo fuerit non ita procul a Sichem, videtur satis colligi ex Jud., XXI, 19: *Ecce solemnitas Domini est in Silo anniversaria, quæ sita est ad septentrionem urbis Bethel et ad orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, et ad meridiem oppidi Lebona. Ergo non poterat procul distare a Sichem.*

7. 11: *Venistis ad Jericho, pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus. S. P. Aug., qui Q. 26 in Josue legit: Bellaverunt, inquit, quomodo id verum sit, cum clausis portis se murorum ambitu tantummodo tuerentur. Et respondet S. D.: Sed recte dictum est, quia claudere adversus hostem portas, ad bellum pertinet... et armata quodammodo defensio est.*

Textus autem noster in quo habetur: *Pugnaverunt*, congrue intelligi potest, scilicet quod Jerichonitæ pugnaverint contra Israelitas post casum murorum, dum Hebræi armati undique civitatem intrabant.

QUÆSTIO II. — AN S. P. AUG. DOCUERIT, CRABRONES, ISRAELITARUM EXERCITUI PRÆMISSOS, NON FUISSE VEROS; ET QUOMODO DICAT JOSUE: *Non poteritis servire Domino.*

Vers. 12: *Misque ante vos crabrones. Hinc patet, Deum implevisse quod Israëlitis promiserat Exod., XXIII, 28. Vide Sap. XII, 8.*

Tirinus et Menochius minus vere et sincere assunt, quod S. Aug. velit fuisse crabrones metaphoricos, id est, prævolantes rumores de adventu Israelitarum, quibus pungebantur animi Chananæorum, vel fuisse dæmones.

Etenim sciendum est quod S. D. desuper agens, non assertive, sed disputative et dubitanter solummodo procedat: sic enim scribit Q. 27 in Josue: *Quia*

si quod inter cætera Jesus Nave... dicit: MISIT ANTE VOS VESPAS, ET EJECIT ILLOS, quod etiam in libro Sapientie legitur, nec tamen usquam factum esse, in eis, quæ gesta sunt, invenitur (nempe ut ait Q. 95 in Exod.: Neque Moysis temporibus, neque sub Jesu Nave, neque sub judicibus, neque sub regibus), an forte translato verbo, VESPAS intelligi voluit acerrimos timoris aculeos, quibus quodam modo volantibus rumoribus pungebantur ut fugerent; aut aereos occultos spiritus, etc. Et paucis interjectis, sentiendi libertatem relinquens, pergit S. D.: Nisi forte quis dicat (quod et nos dicimus) non omnia quæ facta sunt esse conscripta: et hoc quoque visibiliter factum, ut veras vespas velit intelligi.

7. 14: *Auferte deos alienos. Quæstio moveri posset, utrum Hebræi hoc tempore adhuc colerent idola. Multi verisimiliter putant quod non, inquit Estius, tum propter id quod dicit Balaam Num. 23. Non est idolum in Jacob, tum quod Josue superiori cap. laudet filios Israel, tanquam vero Deo obedientes et adherentes. Unde aliqui sic explicant: Auferte, id est non recipite deos alienos. S. P. Aug. Q. 29 intelligit de cogitationibus idololatriæ, sive de falsa credulitate qua quis credit alium dari deum quam verum Deum.*

7. 19: *Non poteritis servire Domino. In his verbis potius continetur vehemens adhortatio (qua Josue Israelitas exstimulat ad fortiter et constanter ample-*

xandam servitatem Domini) quam absoluta negatio: sic enim maxime optat et urget, quasi dicat: Nisi magnos induatis animos, et firmiter statuatis quasvis idololatriæ occasiones et incitamenta procul arcere, non poteritis servire Domino, prout oportet, scilicet pure, caste, et constanter.

7. 29: *Post hæc mortuus est Josue... centum et decem annorum. Adeoque mortuus est in eadem ætate, qua gloriosissimus progenitor ejus, patriarcha Joseph. Cum autem (uti ex Q. 2 in cap. III lib. Jud. patebit) probabiliter sit, quod Josue post mortem Moysis septemdecim annis dux populi fuerit, clare sequitur, quod ducatum populi ex mandato Dei suscepit anno ætatis suæ 95. Si autem ab his 95 annis subtrahantur 40 anni, quibus duravit peregrinatio in deserto, clare patet, quod fuerit 55 annorum, quando Hebræi exiverunt de Ægypto.*

Nota, cum de filiis ac posteris Josue nulla usquam mentio fiat, vel in Scripturis, vel in SS. patribus, vel probatis rabbinis, omnino videtur dicendum, quod nullos reliquerit liberos, sed tota vita caelebs permanserit, ut propriam veri Jesus imaginem exhiberet. Ita docent S. Ignatius Mart. Epist. ad Philadelphios, S. Hieron. lib. I cont. Jovinian., S. Chrysost. Serm. de Martyribus, et alii.

DILUCIDATIO IN LIBRUM JUDICUM.

Præfatio.

Septimus S. Scripturæ liber, apud Latinos *Judices*, seu *Liber Judicum* appellatus est, eo quod in illo descripta sint prospera et adversa bellorum aliaque memoranda gesta, quæ sub judicibus Israel contigerunt. Nam quemadmodum S. P. Aug. lib. XVIII de Civ. Dei, cap. 15, observat: *Post mortem Jesu Nave populus Dei judices habuit, quibus temporibus alternaverunt apud eos et humiliações laborum pro eorum peccatis, et prosperitates consolationum propter miserationem Dei. Siquidem gens judaica, ob idololatriam, aliaque crimina, Philistæis, Moabitibus, Ammonitis, Madianitis, aliisque populis, subinde a Deo castiganda tradebatur, ut dura servitute oppressa, ad eum rediret; quod ubi fiebat, suscitabat eis judices, qui eos ab afflictione et tyrannide liberarent et ab hostium injuriis vindicarent.*

Historia judicum id nobis utilitatis affert, quod dilucide ob oculos ponat, quanta divini cultus, et ex adverso, quanta defectionis vis existat. Enimvero ex morum integritate, et religione retenta diligenterque culta, rerumpublicarum salus et amplitudo plurimum pendet.

Discutit Abulensis cum aliis, ad quod genus politici principatus pertinuerit status judicum? Ad quod breviter responderi potest, principatum judicum aliquo modo pertinuisse ad regimen monarchicum, in quantum nempe unus solus judex suo tempore præerat populo. Attamen regalem potestatem non habebant: tum quia non erat eis facultas leges novas condendi, aut tributa populo imponendi, quam potestatem habent reges; tum quia inter Israelitas erant principes tribuum circa alios modos regiminum; qui non pertinebant ad judices: unde et aliqua ratione ad regimen aristocraticum status judicum revocari potest.

Fuerunt autem judices universim sedecim. De quatuordecim primis agitur in hoc libro, quorum ista sunt nomina: *Othoniel, Aod, Samgar, Barac, Debhora, Gedeon, Abimelech, Thola, Jair, Jephthe, Abesan, Ahialon, Abdon, Samson.* Nonnulli computant tredecim, quia conjungunt Barac cum Debhora, quatenus simul populo præfuerunt.

Duo postremi judices sunt *Heli et Samuel*, quorum gesta lib. I Reg. enarrantur; eo quod sub Heli floruerit Samuel, ejus tempore principatus mutatus fuit in

regnum, et judiciaria potestas conversa est in regiam: et quia Samuel jussu Dei filiis Israel primum regem præfecit.

De auctore libri Judicum res non est certa. Serarius varias opiniones refert, quarum ea apparet verisimilis, quæ assertit, singulos judices, vel eorum actua-

rios et scribas, quæ cujusque temporibus evenissent, in commentarios retulisse; tandemque Samuelem vel Esdras, aut prophetam aliquem posteriorem hæc judicium facta ex ejusmodi diariis in unum volumen redegisse.

PARS SEPTIMA.

CAPUT PRIMUM.

Tribus Juda prior omnium ad arma sese convertit, et cum tribu Simeon plurimas gentium urbes expugnat: comprehenditur rex Adonibezec, eique amputantur manuum ac pedum summitates, ut ipse fecerat 70 regibus: Othoniel obtenta Cariat-Sepher, uxorem accipit Axam, filiam Caleb: Chananaei plurimis locis per ceteras tribus non exterminantur, uti Deus jussu, sed tributarii conservantur.

QUESTIO PRIMA.—QUAM OB CAUSAM FILII ISRAEL CONSULUERINT DOMINUM; ET AN PER JUDAM A DEO DESIGNATUM, INTELLIGATUR TRIBUS TOTA.

Vers. 1: *Post mortem Josue* (cum nullus ei in ductu successisset, sed principes tribuum, et supremum concilium Sanedrim 70 seniorum, de quibus, Num. XI, 16, rempublicam Hebræorum administrarent) *consuluerunt filii Israel Dominum*, id est oraculum divinum per Phinees summum sacerdotem, filium et successorem Eleazari pontificis, ut tradit Josephus, lib. V Antiq., cap. 1.

Merito autem consuluerunt Dominum, dicentes: *Quis ascendet ante nos contra Chananaeum, et erit dux belli?* Quia experti fuerant, inquit Lyranus, quam male eis cessisset, quando Josue, inconsulto Domino, misit bellatores Israel contra regem Hai, ut habetur Josue VII: qua in re auctor citatus secutus est opinionem R. Salomonis.

Verumtamen, quod filii Israel ibi ceciderint, quia inconsulto Deo egerunt, non insinuat Scriptura; sed quia peccaverat Israel propter furtum de anathemate. Nec verisimile est, quod Josue fuisset prætergressus mandatum Dei, qui utique Num. XXVII, 21, diserte præceperat ut, si quid agendum esset, Eleazarus pontifex consuleret Dominum.

Abulensis, qui supponit hic Deum consultum pro constituendo duce seu principe super totum populum, assignat tria motiva, ob quæ Israelitæ consuluerunt Dominum.

1. Quia erat valde momentosum negotium, universo populo præficere ducem; nam ex bonitate principis pendet status populi.

2. Ut non offenderent Deum, si præter arbitrium aliquem sibi judicem et rectorem acciperent. Hactenus enim duces populi a Deo constituti fuerant; ut patet in Moysi Exod. III, et in Josue Numer. XXVII.

Tertium motivum affert, quod scilicet consuluerint Dominum, ut tollerent dissensiones et invidiam:

quælibet enim tribus vellet suscipere principatum super omnes; ita ille.

Attamen, quod nec hæc opinio subsistat, inde eruitur, quod per Judam, qui primo ante omnes ascendit contra Chananaeum, hic non intelligatur aliquis particularis belli dux, sed tota tribus, uti statim patebit. Melius itaque Tirinus, Menochius, et A Lapidè dicunt, quod non querant Israelitæ ducem, qui toti exercitui omnibusque tribubus præsit, sed qui partiale prælium inchoet; ita ut sensus præcatorum verborum sit hic: *Quis ascendet ante nos*, sed quænam tribus primo bellum inferet, ut Chananaeorum populos, in sorte sua residuos, exterminet: *Et erit dux*, seu auctor et inchoator belli in sua tribu, ut sua victoria, fama et gloria cæteros Chananaeos prosternat, et reliquas tribus exemplo suo animet, ut singulæ Chananaeos, in terra et sorte sua residentes, partiali bello superent et exterminent. Cum enim omnes tribus Israel jam satis invaluissent numero, ut possent reliquam Chananaeam expugnare et incolere (quod antea eis ob paucitatem non licuerat), nunc Deum consulunt, ut sciant, quænam tribus prælium auspicetur.

ÿ. 2: *Dixitque Dominus: Judas ascendet.* Per Judam non unum hominem hic accipere oportet, sed ipsam tribum Juda: huic namque præcipitur expeditionem in hostes præ cæteris accipere; ipsa quippe erat omnium fortissima et nobilissima, atque in castris Israel primam tenebat aciem.

Quod hic intelligatur tribus Juda, satis insinuant verba quæ sequuntur in textu ÿ. 3: *Et ait Judas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam... ut et ego pergam tecum.* Non enim hominibus singulis sors data fuit, sed ipsis tribubus.

Observavit S. P. Aug., Q. 2 in lib. Jud., ubi discutit, *utrum aliquis homo Judas vocabatur, an ipsam tribum, ita ut solet* (S. Scriptura) *sic appellavit?* Et postquam disputative proposuisset: *Sed illi qui interrogaverunt Dominum post mortem Jesu Nave, ducem requirebant; unde putatur unius expressum hominis nomen: S. doctor tandem resolvit: Verum quia non solet duces nominare Scriptura cum constituntur, nisi commemorata etiam origine parentum: rectius intelligitur, nomine Jude tribum Juda fuisse significatam.*

Et assignans rationem, quam statim dedimus, subjungit S. pater: *Ab ipsa enim tribu volui Deus incipere conteri Chananaeos... non enim adhuc vivebant illi filii Jacob, qui dicti sunt Judas et Simeon inter cæteros*

fratres suos... sed dixit tribus Juda ad tribum Simeon, Ascende mecum, etc.

Nota interim, quod per illud oraculum divinum, quo dictum est: *Judas ascendet, etc.*, non fuerit Judæus datus principatus in reliquis tribus: nam postea plures ex reliquis tribubus fuerunt judices et belli duces: et ipsemet Saül primus rex, fuit de tribu Benjamin.

QUESTIO II. — DE PUGNA CONTRA REGEM ADONIBEZEC.

Vers. 4: *Ascenditque Judas*: utique ad obtinendam portionem sortis suæ, quæ adhuc occupata erat ab hostibus, perrexit tribus Juda simul cum Simeonitis: *Et tradidit Dominus Chananaeum ac Pheræzeum in manus eorum.* Accipitur hic Chananaeus specialiter pro uno de septem populis Chananaeorum: quia alioquin non distingueretur contra Pheræzeum.

Et percusserunt in Bezec decem millia virorum. Bezec erat urbs in sorte tribus Juda, in qua prius dominabatur rex Adonibezec, et in illa congregavit Saül exercitum, quando pugnaturus contra Ammonitas, recensuit ibidem suos, ut patet I Reg. XI.

ÿ. 5: *Inteneruntque Adonibezec in Bezec.* Non est idem qui Adonizedec, sed diversus ab illo; nam Adonizedec erat unus de quinque regibus, quos Josue includi jussit in spelunca, et postea suspendit ea die qua stetit sol (quemadmodum refertur Josue X), eratque rex Jerusalem, ut patet ibidem, significatque nomen ejus hebraice *Dominum justitiæ*; nomen vero Adonibezec, de quo hoc loco agitur, idem sonat quod *Dominum fulguris*. Et apposite quidem hoc nomen sortitus est Adonibezec, quia instar fulguris omnes præcallebat suo robore et sævitia; adeoque 70 regibus seu regulis summitates manuum ac pedum truncarat.

Et pugnaverunt contra eum (ipse enim habebat illa decem millia virorum, ut ditionem et civitatem suam Bezec, fortem et regalem propugnaret), *et percusserunt Chananaeum et Pheræzeum.* Multi quippe de populo terræ ad eum confluxerunt, de locis non muratis vel non fortibus.

ÿ. 6: *Fugit autem Adonibezec* (deleto per Israelitas exercitu suo) *quem persecuti comprehenderunt, cæcis summitatibus manuum ejus ac pedum.* Pro summitatibus in hebraico habetur *Behonoth*, id est, *pollicibus*, ut vertunt chaldaeus, Lyranus, Pagninus, et alii. Porro S. Hieron et LXX interpretes hic vertunt *summitates*, eo quod pollices in pede et manu summi et potissimi sint: unde pollex dictus est a pollendo, quia nempe inter cæteros digitos virtute pollet.

Israelitæ autem amputaverunt summitates istas, non ut redderetur inhabilis ad arma tractanda; nam ad hoc eum inhabilem reddere poterant, mancipando illum perpetuo carceri: sed tali supplicio ipsam affecerunt justo Dei judicio et instinctu, ad pœnam condignam ejus superbix et crudelitati reddendam; ipse enim 70 regulis pollices amputaverat. Unde et id ipsum fatetur Adonibezec, ÿ. 6, dicens: *Septuaginta reges, amputatis manuum et pedum summitatibus, col-*

ligeant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Hoc est quod sancitur Sap. XI, 17: *Per quæ quis peccat, per hæc etiam torquetur.* Hic igitur agnovit Adonibezec sese peccasse, mutilando reges, et instar canum sub mensa sua detinendo, ad oblectationem crudelis animi sui, suorumque convivarum, simul et ad ostentationem potentix, victoriarumque suarum: agnovit enim providentiam divinam in rebus humanis, pœnas et præmia convenientia singulis compensantem. Nam licet gentiles non cognoscerent verum Deum, qui vices temperet universi; plurimi tamen eorum credebant Deum aliquem esse qui haberet regimen super hæc omnia.

CAPUT II.

Angelus Domini beneficia divina Israelitis præstita, palam commemorat, eorumque transgressiones reprehendit. Delicta sua deplorat populus, eumque pœnitent ingratitudinis: sed a morte Josue, et singulorum judicum Hebræi in crimina sua relabuntur; imo et in pejora ruunt.

QUESTIO UNICA. — AN, QUI HIC APPARUIT ISRAELITIS, FUERIT PHINEES PONTIFEX, AN AUTEM VERUS ANGELUS.

Vers. 1: *Ascenditque angelus Domini de Galgalis ad locum flentium.* Rabbini (apud Serarium citati) hunc angelum, qui Judæos memores reddit obedientix Deo præstandæ eorumque transgressiones reprehendit, dicunt fuisse Phinees, filium Eleazari, qui illo tempore erat summus sacerdos: atque ut commentum suum fabulosum adornent, dicunt quod Phinees fuerit vere angelus, qui humano corpore assumpto, inter homines fuerit conversatus; quodque, cum vellet, redderet se invisibilem.

Sed quod hoc falsum et fabulosum sit, manifesto patet ex eo, quod Scriptura de Phinees ubique tanquam de homine loquatur, et ex Eleazaro patre, et avo Aarone, velut communi ordine natum eum nobis exhibeat.

Præterea si Phinees hic locutus fuisset redarguendo Israelitas, non dixisset (id quod hoc 1 ÿ. additur): *Eduxi vos de Ægypto, et introduxi in terram pro qua juravi patribus vestris; sed dixisset: Deus eduxit vos de Ægypto.* Prophetæ enim nunquam Dei personam assumunt, sed illa verba præmittere solent: *Hæc dicit Dominus*, aut similia. Unde merito displicet, quod Emmanuel Sa dicat, quod forte fuerit propheta. Itaque

R. et dico: Juxta veritatem, christiani interpretes passim intelligunt, angelum Dei particulariter missum fuisse ad arguendum filios Israel de transgressione sua. Atque hæc sententia

Prob. I. Quia vocatur *angelus Domini*; atqui quoties in Scriptura *angelus Domini* simpliciter dicitur, verus angelus communiter intelligitur, ut exempla passim occurrentia declarant; ergo, etc.

Prob. II. Angeli, qui nomine Dei in V. Testamento hominibus apparuerunt, solebant dicere: *Ego sum Dominus Deus tuus, eduxi te de terra Ægypti, etc.*, uti

liquet de angelo qui Moysi apparuit in rubo, Exod. III; item de eo qui legem dedit in monte Sinai, ibidem, cap. XX. Atqui ille, qui hic apparuit, similiter dixit: *Eduxi vos de Ægypto*, etc.; ergo fuit verus angelus.

Prob. III. Quia ita censet Theod., Q. 6 in Jud., item S. P. Aug., Q. 12, ubi dicit: *Ad eos corripiendos angelus missus est.*

Obj. I. Phinees, filius Eleazari summi sacerdotis, congrue hic vocatur *angelus*, quia erat sacerdos: omnes enim sacerdotes vocantur *angeli*, Malach. II, ubi dicitur: *Labia sacerdotis custodient scientiam... quia angelus Domini exercituum est.*

R. neg. assumpt. Quia Scriptura hic loquitur de isto, qui apparuit, tanquam de vero angelo; de sacerdotibus autem loquitur, ut de veris hominibus: nec reperimus eos saepe aut passim vocatos angelos; et tunc quando sic vocantur, ex circumstantiis satis apparet, id dici per metaphoram, seu locutionem figuratam. Loco itaque ex Malach. cit. sacerdotes vocantur *angeli*, tum quia angelicum officium obtinent, et instar legati seu angeli, voluntatem Dei hominibus intimare debent; tum quia angelicam puritatem et sanctitatem imitari tenentur.

Obj. II. Pro eo, quod Aggei I, in textu latino dicitur: *Aggeus nuntius Domini*, LXX vertunt: *Angelus Domini*. Sic etiam Christus Dominus, quatenus homo, vocatur *angelus testamenti*, Malach. III, 1. Et S. Joan. Baptista appellatur *angelus*, Matth. XI, 10. Imo S. Aug. ipse, Q. 51 in Jud. fatetur, homines posse vocari angelos, dicens: *Eum sane, qui propheta esset, dictum angelum legimus*. Ergo etiamsi reprehensionis minister, hic fuisset propheta aliquis, adhuc congrue vocaretur *angelus* seu *nuntius Domini*.

R. neg. conseq. Quia in citatis textibus rursus nomen *angelus* non simpliciter, sed cum addito nomine proprio attribuitur Aggeo, et cum addita voce *testamenti* dicitur de Christo. Item pronomen *hic* et alia quæ loco cit. Matth. ex prophetia Malach. adduntur, satis indicant, ibidem non de vero angelo, sed de S. Joan. Baptista loqui Christum Dominum. At cum ille, qui hic apparuit, simpliciter vocetur *angelus Domini*, et ad vocem ejus, tanquam ad rem insolitam, omnes filii Israel elevaverint vocem suam et fleverint, ut dicitur *ÿ. 4*; atque quasi ob reverentiam illius, ubi cessasset loqui, immolaverint ibi hostias Domino, ut habetur *ÿ. 5*: rectius de vero angelo hic apparente hæc intelliguntur, imo intelligi debent.

Ad auctoritatem autem S. Aug. dico, eum ibidem tantum insinuare, quod vox *angelus* aliquando, licet rarius, in Scripturis etiam prophetis attribuatur; quod et nos quoque admittimus. At cum in simili casu, ut statim observavimus, vel nomen prophetae, vel quædam aliæ circumstantiæ addantur, ex quibus colligitur, non de vero angelo, sed de homine agi; et cum tales circumstantiæ hic desint: ideo non de propheta, sed de vero angelo intelligenda sunt, quæ hic enarrantur. Et ideo S. Aug., Q. 12, pro nobis resolvit, eum qui hic apparuit, fuisse verum angelum.

Obj. III. Ille qui hic apparuit, dicitur ascendisse de Galgalis. Atqui si fuisset verus angelus, non ascendisset de Galgalis; quandoquidem potius de cælo descendisset; ergo, etc.

R. Neg. min. Nam dicitur ascendisse de Galgalis, eo quod ex illis partibus videretur advenire: unde licet de cælo descenderit, illic tamen se primo spectabilem reddidit. Est autem verisimile, quod hic fuerit idem angelus, qui in iisdem Galgalæ partibus apparuerat Josue (cap. V, 13), puta Michael princeps synagogæ et protector Ecclesie Dei.

Obj. IV. Phinees, filium Eleazari, fuisse angelum, sub specie humana conspicuum, videtur erui ex lib. I Paralip., in quo narratur, quod etiam post solutam captivitatem babyloniam adhuc fuerit superstes: siquidem ibidem, cap. IX, postquam Hagiographus enumerasset eos, qui tunc temporis custodiebant ostium templi, subjungit *ÿ. 20*: *Phinees autem, filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino*. Unde in hunc locum S. Hieron., lib. de Tradit. Heb. in Paralip. ita scribit: *Hinc monstratur Phinees adhuc eo tempore vivere*. Ergo nihil implicat, quominus per angelum, qui hic Judæis apparuit, intelligatur Phinees.

R. Neg. ant. Nam hæc omnia rursus non sunt nisi rabbinorum figmenta: unde et ex falsa ista annotatione, uti ex multis aliis, quæ in jam cit. lib. de Tradit. Heb. in Paralip. reperiuntur fabulis patet quod iste liber non sit S. Hieron., utpote tanto doctore prorsus indignus. Hinc ad textum ex *ÿ. 20* objectum dico, illum nihil aliud insinuare, nisi quod Eleazarus olim constitutus sit a Deo per Moysen princeps Caathitarum, cui successit Phinees, de quorum descendentibus erant illi, qui isto loco Paralip. recensentur. Unde non ad præsentem et tunc viventes, sed ad majores eorum dicta verba referenda sunt; idque, ut sua cuique familiæ, reedificato templo, jura redderentur. Et hanc expositionem manifeste indicat textus hebraicus, qui sic habet: *Et Phinees, filius Eleazari, dux fuit super eos olim, cum quo Dominus erat*. Ubi manifeste agitur de majoribus eorum, qui cit. loc. lib. I Paralip. ponuntur.

P. 1. undenam locus ille, ad quem filii Israel hic convenerunt, dictus sit *locus stentium*.

R. eum ita dictum esse ab eventu, ut indicatur *ÿ. 5*, ubi dicitur: *Et vocatum est nomen loci illius, locus stentium, sive lacrymarum*: quia nimirum Israelitæ, audita comminatione et comminatione Dei per angelum, elevaverunt vocem suam et fleverunt, ut dicitur *ÿ. 4*.

P. 2. an locus stentium fuerit in Silo.

R. cum *ÿ. 5* addatur: *Immolaveruntque ibi hostias*: colligit Tirinus, locum illum fuisse vicinum Silo: nam sacrificare non licebat, nisi in eo loco, ubi erat tabernaculum. Attamen hæc collectio non videtur firma: nam quamvis lege prohibitum esset sacrificare extra tabernaculum, poterat tamen angelus ipsis specialiter inspirare, ut in illo loco stentium sacrificarent.

Locum stentium non fuisse in Silo, sed in tribu Juda juxta Jerusalem, in parte occidentali, contendit A Lapide testimonio Josephi, lib. VII Antiq., cap. 2.

CAPUT III.

Dum Israelitæ sociantur gentilibus, quibus contra Dei mandatum pepercant, sceleribus eorum contaminantur, atque per eos dire affliguntur: sed penitentes invocant Dominum, qui eos liberat, 1. a Chusan rege Mesopotamiæ, per Othonielem; 2. ab Eglon rege Moab, per Aod; 3. a Philistinibus, per Samgar.

QUÆSTIO PRIMA. — QUOMODO DEUS LIBERAVERIT ISRAELITAS PER OTHONIELEM ET AOD.

Vers. 5: *Itaque filii Israel habitaverunt in medio Chananei... ÿ. 6: Et duxerunt uxores filias eorum: siquidem per uxores alienigenas febat, ut ipsi ad alienos seducerentur deos, non ut illæ per maritos verò acquirerentur Deo*, inquit S. P. Aug. lib. I de adultèrinis Conjugiis, cap. 18.

ÿ. 8: Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiæ. Nomen Chusan dicitur hebraice idem significare quod Æthiops: Chusi enim sunt Æthiopes, ita dicitur a Chus filio Cham, Gen. X: *Rasathaim* vero, juxta interpretationem Pagnini, idem sonat quod *duarum impietatum*: quod proprie conveniebat huic tyranno, quia Israelitas iniqua tyrannide opprimebat, et quia eos ad suos deos colendos alliciebat.

Servieruntque ei octo annis. Hæc est prima idololatriæ Judæorum, in terra Chanaan, castigatio.

ÿ. 9: Et clamaverunt ad Dominum (vexati et nimis afflicti) *qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenex*: qui vicit et oppressit Chusan, ut dicitur *ÿ. 10*; et ibidem additur: *Et judicavit Israel*. Primo per vindicationem a regis Mesopotamiæ tyrannide, et postea per bonam sanctamque gubernationem.

ÿ. 12: Addiderunt autem filii Israel facere malum in conspectu Domini, mortuo scilicet Othoniele, per quem libertas recuperata erat populo, restaurata religio, etc.

ÿ. 14: Servieruntque filii Israel Eglon regi Moab decem et octo annis. Regi Mesopotamiæ servierant 8 annis, jam vero crescentibus peccatis, diuturniori servitute affliguntur.

ÿ. 15: Et postea clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem nomine Aod... qui utraque manu pro dextera utebatur. LXX appellant eum *virum ambi-dexterum*. Id est, qui ita bellicosus et exercitatus erat in armis, ut læva non secus ac dextera posset configere, uti explicat Serarius. Et tales sunt optimi bellatores: quia tanto minus potest prævideri ictus eorum, quanto magis est insuetus, inquit Lyranus.

Querit S. P. Aug. Q. 20 in Jud. utrum Aod fuerit mentitus, quando dixit *ÿ. 19: Verbum secretum habeo ad te, o rex*. Verba S. D. sunt: *Cum enim solus soli insidiaretur, ut eum percuteret, hoc ei ait: Verbum*

occultum mihi est ad te, o rex, ut ille a se omnes, qui cum illo fuerant, removeret. Quod cum factum esset, iterum dixit *ÿ. 20: Verbum Dei habeo ad te*. id agebat Aod, ut Eglon rex Moab consurgeret, accederetque ad reverentiam verbo Dei exhibendam, ut sic ictui redderetur opportunior.

Abulensis Q. 20 dicit, quod mentitus sit Aod ad occultandam intentionem suam, et ut posset illam exequi: nam alioquin non potuisset accedere secreta ad regem. Nec oportet excusare Aod a mendacio: quia alii viri, majores eo et sanctiores, non excusantur. Leviter tamen eum peccasse censet, eo quod officiosum duntaxat mendacium fuerit.

Attamen S. P. Aug. cit. Q. 20 eum excusari posse ait, tanquam nullo modo mentitum, quia nomine *verbi* factum seu res aliqua, juxta modum loquendi S. Scripturæ, significari etiam solet: erat vero res, quam Aod moliebatur, arcana et divina. Verba S. Aug. sunt: *Sed potest non esse mendacium, quandoquidem VERBI nomine solet etiam FACTUM appellare Scriptura; et revera ita erat: quod autem dixit VERBUM DEI, intelligendum est hoc illi Deum, ut faceret, præcepisse, qui eum populo suo excitaverat salvatorem*. Sensus itaque hujus locutionis: *Verbum Dei habeo ad te*, erat iste: *Mandat mihi Deus, ut te Israelis oppressorem occidam*.

Dices: Fallere aliquem dicto vel facto, est illicitum juxta D. Thom. 2, 2, q. 40, a. 3. Atqui Aod hic voluit fallere regem Moab; ergo, etc.

R. disting. maj. Fallere est illicitum, si sit conjunctum, vel fiat cum mendacio; concedo: si tantum fiat ad occultandam veritatem aut intentionem suam, sicut hic factum est ab Aod; neg. maj. Unde et S. Thom. postquam loco cit. dixisset, quod uno modo quis possit falli ex facto vel dicto alterius, dum ei dicitur falsum, aut non servatur promissum, addit hoc semper esse illicitum, et tunc subjungit: *Alio modo aliquis potest falli ex dicto, vel facto nostro, quia occultatio pertinet ad rationem insidiarum, quibus licitum est uti in bellis justis*.

P. an ex facto Aod probetur licitum esse homini privato occidere tyrannum.

Postquam Aod dixisset: *Verbum Dei habeo ad te*, statim rex Moab surrexit de throno suo, ut dicitur *ÿ. 20*, et tunc subjicitur *ÿ. 21: Extenditque Aod sinistram manum, et tulit sicam de dextero femore suo, infixitque eam in ventre ejus*. Frustra aliqui ex hoc facto probare nituntur, homini privato licitum esse occidere tyrannum suæ patriæ: nam constat, 1. Aod non fuisse privatum hominem, sed principem populi israelitici, et a Deo omnium Domino ad id munus evectum; ut insinuant verba *ÿ. 15* supra citata; 2. jussus est ab eodem Deo occidere publicum hostem, et violentum regni invasorem; ut ex verbis *ÿ. 20* deducit S. P. Aug. pariter supra citatus. Insuper articulus ille Joan. Hus: *Quilibet tyrannus licite potest à quocumque subdito interfici, damnatus est in concilio Constantiensi, et jam damnatur ab omnibus orthodoxis*.